

BARNDOM-UTBILDNING-
SAMHÄLLE

**Examensarbete i fördjupningsämnet
Barndom och lärande
15 högskolepoäng, grundnivå**

**Det osynliga barnet – *En studie om
förskollärares olika tankar om osynliga barn
i förskolan***

*The invisible child – A study about preschool-teachers different
thoughts about invisible children in preschool*

Emma Gross
Mirela Trubljanin

Examen och poäng: Förskollärarexamen 210hp
Datum för slutseminarium: 2020-06-02

Examinator: Magdalena Sjöstrand
Öhrleft
Handledare: Laurence Delacour

Förord

Efter snart tre år på förskollärarytbildningen så har det väckts många tankar kring de barn som vi i denna studie har valt att kalla för de osynliga barnen. Vi har under vår verksamhetsförlagda utbildning och vikarierande på olika förskolor stött på dessa barn och där väcktes vårt intresse för hur förskollärare bemöter de barn och hur de jobbar för att få dessa barn delaktiga och inkluderade i verksamheten. Studien vi har genomfört har vi gjort gemensamt, från början till slut, vilket har lett till många diskussioner och fördjupad kunskap. Vi har suttit tillsammans och gjort litteraturläsningen, intervjuerna, transkriberingen och den skrivna texten.

Vi vill sedan tacka varandra för ett intensivt och bra samarbete, vi vill också tacka de förskollärare som ställde upp och var med genom våra intervjuer samt våra familjer för deras tålamod och stöd. Till sist vill vi tacka vår handledare Laurence Delacour för hennes goda vägledning genom vårt arbete.

Abstract

Studiens syfte är att undersöka om och i så fall vilken uppfattning förskollärare har på osynliga barn i förskolan och hur de i så fall arbetar för att synliggöra och inkludera dessa barn i verksamheten. Begreppen inkludering och delaktighet problematiseras, med fokus på de osynliga barnen. Hur arbetar förskollärare för att kunna inkludera dessa barn i förskolan?

Resultatet visar att en god kännedom och förståelse hur man kan synliggöra och inkludera det osynliga barnet i verksamheten är en central del i yrkesrollen som förskollärare. För att kunna bemöta det osynliga barnet på ett respektfullt och främjande sätt men också för att få mer kunskap och förståelse. För att få svar på frågorna användes semistrukturerade intervjuer med fem verksamma förskollärare från två olika förskolor belägna i södra Sverige. Resultat visade att det osynliga barnet är i behov av bekräftelse, trygghet och uppmärksamhet. Resultatet visar också att en trygg anknytning är en huvudnyckel. Det ligger i förskollärarnas uppdrag att få det osynliga barnet till att våga ta mer plats och bli mer synlig.

Nyckelord: *Blyghet, förskola, inkludering, inåtvänd, osynliga barn*

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Osynliga barnet	6
1.1.1 Det blyga barnet	7
1.1.2 Det inåtvända barnet	8
1.2 Läroplanen	8
1.3 Syfte	9
1.4 Frågeställning	9
2. Centrala begrepp	10
2.1 Självkänsla	10
2.2 Socialt samspel/ Inkludering och delaktighet	11
2.3 Förskollärares kunskap och bemötande	12
2.4 Sammanfattning	15
3. Metod	16
3.1 Val av metod	16
3.2 Urval	17
3.3 Genomförande och material	17
3.4 Bearbetning av material	18
4. Resultat	19
4.1 Förskollärares uppfattningar	19
4.1.1 Olika personligheter	19
4.1.2 Olika svårigheter	20
4.2 Förskollärares betydelse	21
4.2.1 Observera och dokumentera	22
4.2.2 Ge trygghet och uppmärksamhet	23
4.2.3 Aktiviteter	24
4.3 Vårdnadshavare	25
4.4 Sammanfattning	26
5. Diskussion	27
5.1 Förskollärares uppfattningar om osynliga barn	27
5.2 Hur förskollärare inkluderar och synliggör osynliga barn	28
5.3 Metoddiskussion	29
5.4 Slutsats	30
5.5 Vidare forskning	32
6. Referenser	33
Bilaga 1 - Intervjuguide	36

1. Inledning

I detta kapitel presenterar vi bakgrunden till vårt val av ämne för vår examensuppsats, vi utvecklar några begrepp som är viktiga för förståelsen av vår studie: det osynliga barnet, det blyga barnet och det inåtvända barnet, vi belyser vad som står i läroplanen samt redogör för vårt syfte och frågeställning.

Vi vill undersöka hur alla barn kan inkluderas (och allas rätt till lärande) för att få en djupare förståelse för hur förskollärare kan arbeta med barn som inte tar plats eller inte blir sedda, alltså de osynliga barnen. Vi är också medvetna om att det finns fler typer av osynliga barn än de vi kommer att ta upp och att deras "problem" också behöver uppmärksammas på samma sätt men vi har valt att specificera oss till det blyga barnet och det inåtvända barnet då det är dessa två vi sett under våra VFU (verksamhetsförlagd utbildning). Vi har båda två träffat på barn som verkat osynliga och vi vill gärna få en djupare förståelse för hur vi kan arbeta med just dessa barn för att de inte ska hamna i skymundan utan verkligen få vara synliga och få vara med i verksamheten.

“Något jag kommer att minnas är hur viktigt det är att tänka på att uppmärksamma tysta barn som har svårt att komma in i leken. Det tänkte jag nog inte så mycket på förut. Jag såg nog mest de där vildingarna” (s.88, Folkman & Svedin, 2003).

Vi vill problematisera begreppen inkludering och delaktighet, med fokus på de osynliga barnen. Vi har många funderingar kring vart gränsen går för den enskilda individens frihet att kunna välja att vara tyst och vart gränsen går för förskolans uppdrag att göra alla barn delaktiga i den dagliga verksamheten? Går det att vara både tyst och delaktig? Finns det speciella "regler" för hur ett förskolebarn *bör* vara? Hur arbetar förskollärare för att kunna inkludera alla barn i förskolan? Samt vad är definitionen av inkludering och delaktighet? Vi kan omöjligt få svar på alla dessa frågor i vår studie och väljer därför att fokusera på att belysa samt öka förståelsen hur förskollärare tänker och arbetar kring de osynliga barnen.

Folkman och Svedin (2003) berättar i sin bok om ett barn som "inte riktigt fanns", som inte gjorde någonting av sig själv. Barnets förskollärare bestämde sig för att nu skulle det hända något. Hon ville tända barnets "stjärneögon" igen (Lou Rossling, refererad i Folkman & Svedin, 2003), hon

gav barnet så pass mycket uppmärksamhet att han tillslut kunde ge det tillbaka. Barnet hade tur som hade en förskollärare som vägrade låta honom gömma sig eller känna sig betydelselös. “Det handlar om att visa vad tillit kan vara och vad det är att dela upplevelser med varandra” (s. 31, Folkman & Svedin, 2003).

Folkman och Svedin (2003) menar att om barn drar sig undan kontakter bör förskolläraren börja där för att sedan ta tag i den sociala leken. Folkman och Svedin (2003) menar att i lekens pussel finns det olika bitar som är nödvändiga för att det ska fungera. Dessa pusselbitar kan vara: de vuxnas närvaro, känslan för lek, barnens självuppfattning, lekrum och ”lekro” samt samvaro och kamratskap. De menar att varje pusselbit är nära sammansvetsade med varandra och att det är dessa bitarna som sedan leder till barnens utveckling i den sociala leken (ibid).

1.1 Osynliga barn

Det finns flera olika anledningar till att barn kan bli osynliga och vi kommer att ta upp några av dessa såsom blyghet och inåtvändhet i kommande kapitel.

“Om hon inte var där, var det ingen som märkte det. Och om hon var där, var det inte heller någon som märkte henne. Hon var verkligen det osynliga barnet”
(s. 14, Folkman, 1998).

Coplan, Prakash, O’Neil och Armer (2004) menar att osynliga barn kan kallas för “tapetblommor”, och att det är ett välkänt begrepp inom förskoleverksamheten. Det handlar om de barn som av olika anledningar är socialt tillbakadragna och varken hörs eller syns på förskolan (Coplan et al. 2004). Enligt Coplan et al. (2004) finns det tre olika typer av tillbakadraget beteende. Den första typen menar de handlar om en konfliktrelaterad blyghet som innebär att barnet oftast bär på viljan att interagera socialt men på grund av sin sociala rädsla blir tillbakadragen och därför inte vågar. Gällande den andra typen menar Coplan et al. (2004) att barnet saknar motivationen och viljan till att engagera sig socialt och blir därför tillbakadragen som resultat av sitt sociala ointresse. Den tredje och sista typen är lite annorlunda eftersom de två första innebär att barnet själv drar sig undan medan denna typen innebär att det är andra barn som drar sig undan och undviker det tillbakadragna barnet.

Coplan, Schneider, Matheson och Graham (2010) skriver i sin artikel om inhibering, vilket beskriver ett beteende där barnets förmågor till interaktion försvåras på grund av upplevelser av oro och ångest i samband med sociala sammanhang. Dessa barn kännetecknas ofta av ett väldigt tystlåtet och försiktigt beteende i samspel med andra människor och i nya miljöer, de vänder oftast sig bort, undviker ögonkontakt och drar sig oftast undan i sociala situationer. I förskolesammanhang kan dessa barnen oftast stå i ett hörn och iaktta de andra barnen eller stå och stirra ut i tomma intet. Om dessa beteenden fortsätter kan det enligt Coplan et al. (2010) leda till andra socioemotionella problem där låg självkänsla och brist på social kompetens kan uppstå. Vidare kan också problem som missanpassning, kamratavvisan, ensamhet och social isolering uppstå. Som vidare förklaring ska vi nu visa två egenskaper som båda kan förknippas med osynlighet i förskolan nämligen blyghet och inåtvändhet (ibid).

1.1.1 Det blyga barnet

Svirsky, Thulin och Öst (2006) beskriver begreppet blyghet som ett tillbakadraget beteende i olika sociala situationer och brukar oftast kännetecknas av ett tystlåtet, ängsligt och försynt beteende. Zimbardo och Radl (1982) menar att egenskaper hos de blyga barnen är oftast att de är väldigt skygga, passiva och slutna. De barnen har oftast en låsning av hur de uppfattas av deras omgivning och de är oftast också väldigt lågmälda för att inte dra till sig för mycket uppmärksamhet i rädsla för att bli förödmjukade. Zimbardo och Radl (1982) menar att det finns två olika typer utav blyghet. Situationsbetingad blyghet menas med att barnet reagerar blygt i oönskade situationer medan kronisk blyghet innebär att barnet är blygt redan från början i sin personlighet. Ett blygt beteende kan leda till många olika problem som kan försvåra olika situationer för barnen. Det kan bland annat hindra barnen från att uttrycka sina åsikter och tankar och kan ofta leda till dåligt självförtroende, ensamhet och i vissa fall depression. Det kan i sin tur kan hindra barnen från att skapa meningsfulla och betydelsefulla relationer vilket enligt Zimbardo och Radl (1982) är viktigt för barnens känslomässiga hälsa och utveckling.

1.1.2 Det inåtvända barnet

“Det är som att de dragit in all sin energi djupt in i sig själva” (s. 51, Katz, refererad i Folkman, 1998).

Folkman (1998) menar att ett inåtvänt beteende innebär att barnet drar sig undan den sociala gemenskapen. Enligt Folkman (1998) är det inåtvända beteendet en överlevnadsstrategi som barnet utövar för att kunna fungera i sin vardag. Det kan också innebära att barnet deltar i aktiviteter med en inställning av att försöka vara alla till lags genom att aldrig försöka säga emot någon annan eller visa sin egna vilja. Barnen använder de inåtgående strategierna för att skydda sig själva från sin omgivning och det gör så att barnet kan isolera sig från det sociala. Dessa strategier kan i längden bli en nackdel för barnen då det skapar olika sorters hinder och svårigheter och det tar energi från deras utveckling. I många av dessa fall grundar sig inåtvändheten på känslomässiga och allvarliga svårigheter och att barnets identitet suddats ut. Detta resulterar i att de ger upp sitt behov av mänsklig kontakt och/eller sin vilja till att kunna hävda sig. Inåtvända barn visar oftast inte sina känslor då de kan förknippa det med något som är “farligt”. Folkman (1998) menar att även om barnen stängt av sina känslor så finns dem alltid där i bakgrunden, och när barn inte får utlopp för dessa känslor riktas det istället inåt och kan resultera i att barnen blir mer stela och de kan också i vissa fall resultera i sjukdom. Vidare anser Folkman (1998) att barn som inte får sina känslor tillgodosedda på samma sätt som de barn som väljer att visa sina känslor utåt behöver ändå få samma mängd uppmärksamhet från vuxna och utomstående.

1.2 Läroplan för förskolan

Läroplanen (*Lpfö 18*) tar upp att förskolan ska erbjuda varje barn en trygg omsorg och menar att det är en viktig grund för barnens självkänsla och trygghet. Varje förskollärare ska sträva efter att ge varje barn utrymme till utveckling av en positiv uppfattning om sig själv som skapande och lärande individer. En central och aktiv del i barnens utveckling och lärande i förskolan är barngruppen och samspelet mellan barnen. Det är väsentligt att alla som ingår i ett arbetslag ska belysa barnets möjligheter till samspel både med vuxna, enskilda barn men också i barngruppen. Vi anser att läroplanens mål är en bra riktlinje för förskollärarna att sträva efter för att få alla barn delaktiga i undervisningen.

1.3 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka förskollärares syn på osynliga barn i förskolan samt belysa om och i så fall hur förskollärare arbetar för att synliggöra och inkludera dessa barn i verksamheten. Vårt syfte är inte att få fram ett konkret förslag utan vi vill öka förståelsen för hur förskollärare kan arbeta för att få de osynliga barnen delaktiga i verksamheten.

1.4 Frågeställning

1. Vilken uppfattning har förskollärare om osynliga barn i förskolan?
2. Hur arbetar förskollärare för att inkludera och synliggöra osynliga barn i förskolan?

2. Centrala begrepp

I detta avsnitt kommer vi att presentera några olika teoretiska utgångspunkter genom relevant forskning och litteratur som vi har använt i vårt arbete. Våra teoretiska utgångspunkter är självkänsla, inkludering och delaktighet, samt förskollärares kunskap och bemötande. Forskningsartiklarna har vi hittat genom databasen ERIC via EBSCO Host samt Libsearch, och litteraturen har vi hittat på biblioteket. Vi använde oss av bland annat preschool-teacher, children, include och shyness som våra sökord. Innehållet är sedan uppdelat efter olika teman som på olika sätt behandlar fenomenet osynliga barn och som vi kommer att utgå ifrån för vår analys. De presenteras nedan för en närmare förståelse.

2.1 Självkänsla

Johnson (2003) skriver att självkänsla är lika viktig som att sova och äta och att alla människor är i stort behov av god självrespekt och självkänsla. Hon beskriver självkänsla som en slags bekräftelse som endast kan uppnås inifrån och ut men att det är olika från person till person hur kultur, uppväxtförhållande och bakgrund bekräftar individens självvärde. Folkman (1998) lyfter fram osynliga barn och hur de kämpar med sitt inre "själv" och förklarar att för de barn som är utåtagerande handlar det mest om att de vill bli bekräftade och sedda medan barn som är osynliga tänker ofta "ser någon mig, jag finns också". Barn som inte leker med andra barn och som medvetet söker sig till en avskild miljö kan visa tecken på en tydlig bristande självbild. Det kan skapa en oro som gör att barnet inte känner någon självförtroende vilket kan leda till att barnet känner osäkerhet att söka sig till andra barn. När barn inte vågar uttrycka sig leder det ofta till otrygghet (Folkman & Svedin, 2003).

Broberg, Hagström, Broberg (2012) tar upp begreppet inre arbetsmodell som beskriver hur barnet utvecklar sin förmåga att skapa föreställningar om sig själv. Förskollärare kan hjälpa barnet att utveckla sin självkänsla genom att vara en tillgänglig förskollärare som bekräftar barnets behov genom att vara närvarande om barnet behöver stöd. Barnet har då mindre chans att utveckla lägre värde, som skulle kunna leda till att barnet inte vågar utforska och istället väljer att hålla sig intill förskolläraren som det osynliga barnet (ibid). Att vara en "säker hamn" och en "trygg bas" som förskollärare gör att det läggs en god grund för barnens lärande och utveckling menar Broberg et al. (2012).

Wahlström (1996) menar att det ligger i förskollärarens ansvar att stärka varje barns självförtroende och självkänsla men att förskolläraren inte får pressa fram kompetens hos det osynliga barnet genom att begära svar på frågor barnet inte kan. Johnson (2003) belyser att självkänsla är ett begrepp som handlar om hur vi människor värderar oss själva och hur vi värdesätter vår självbild. Hon menar att tilliten till oss själva kan påverka vårt känslomässiga inre, alltså vår självkänsla.

2.2 Inkludering och delaktighet

Samspelet mellan förskollärare och barn tar sin början i kroppsspråk och blickar enligt Brodin och Hylander (1997). Ett tecken på samspel kan också vara om en förskollärare ler och barnet ler tillbaka, att blickarna möts som en bekräftelse på att nu har jag sett dig och du mig. Apter (1997) nämner att det finns barn som är rädda för att söka kontakt med andra barn på grund av att de är tillbakadragna eller rädda och vilken viktig betydelse förskollärare har att se till att hjälpa de barn som behöver stöd i att hitta en kompis. Det är genom leken som barns självförtroende stärks och som leder till att barnet känner sig delaktig och trygg (Apter, 1997). Om barn ska ges möjlighet till lek enligt Folkman (1998) så krävs det rätt förutsättningar och en god kunskap därför är det viktigt att barnet får utrymme till att våga ta plats i leken, detta för att väcka lusten, nyfikenheten samt energin som i sin tur leder till att barnet utvecklar samförstånd, turtagning och ömsesidighet och vågar mer. Barnet upptäcker och utforskar nya saker om sig själv i det sociala samspelet vilket tydliggör barnets självbild (Folkman & Svedin, 2003). Inkludering i förskolan innebär att förskolläraren bör på bästa sätt ta till vara på alla barns olikheter och anpassa verksamheten efter det. Det handlar om att ge barnet möjligheter till utveckling enligt Haug, Egelund och Persson (2006).

Förskollärare har ett väldigt stort inflytande över barnens lärande menar Öhman (2009). De osynliga eller inåtvända barnen håller sig ofta tillbaka och har då inte lika stor möjlighet till lärande som övriga barn. Det finns en stor risk att barnens osynlighet förstärks genom de övriga barnens reaktioner, men också genom de vuxna och förskollärares olika förväntningar (ibid). Öhman (2009) menar också för att det osynliga barnet ska kunna bli inkluderad i de olika sammanhang behövs det att förskollärare finns där som stöd, men även för att bidra till ett positivt lärandeklimat.

Öhman (2009) menar också att förskollärare kan skapa mycket gemensamma lekar i barngruppen såsom drama eller gemensamma projekt.

Enligt Öhman (2009) är det genom leken som barn lär sig om både sig själva och om andra men också om själva leken i sig. Genom leken lär barnen sig hur världen fungerar, men de lär sig också vilka villkor leken har för att få kunna delta. Öhman (2009) menar då att lärandet är relationellt då lärandet sker i samspel med andra. Men lärandet är också väldigt individuellt och kan handla om det enskilda barnets egna erfarenheter, upplevelser och olika slutsatser. Barnens lärande är också nära förknippat med både tankar och känslor (ibid).

Några studier genomförda i nordisk kontext belyser hur barnens utveckling främjas av förskollärares medvetenhet och samspel samt vilken betydelse de har för barnens utveckling (Bygdeson-Larson, 2010, Johannessen, 2008 & Sandvik, 2009 refererad i Broberg et al, 2012). Melin (2013) skriver i sin doktorsavhandling hur barnens inflytande och delaktighet påverkas av vilken syn personen har på barnet och menar att det skiljer sig från människa till människa och att det inte alls är uppenbart. Författaren menar att barns sociala delaktighet inte kan tas för givet och att det handlar om hur förskollärare bjuder in dem. Delaktighet är ett begrepp som många gånger förekommer inom förskolans värld, politik och forskning, och är ett begrepp som tros vara kristallklart (ibid). Melin (2013) avslutar sitt resultat med en jämförelse av olika variationer på delaktighet där hon tar upp vad det betyder att vara delaktig. Hon anser sedan att det finns ett stort behov av att belysa och problematisera just detta begrepp. Enligt Melin (2013) är det vilken syn förskollärare har på sig själva och vilka normer och värderingar de har som avgör barnets möjlighet till delaktighet i förskolan. Hon belyser även att delaktighet också kan handla om hur den vuxna bemöter barnet.

2.3 Förskollärares kunskap och bemötande

De osynliga barnen behöver som sagt lära sig kunna utveckla känslomässiga och nära relationer till andra människor och för att detta ska vara möjligt behöver förskolläraren ha både intresse och tid för detta menar Broberg et al. (2012). Vidare anser Broberg et al (2012) att en av förskolans viktigaste uppgifter är att kunna stimulera barnens utforskande genom lek och lärande. För att detta ska vara möjligt behöver barnen känna både tillit och trygghet till framförallt de vuxna på

förskolan. Det andra, och minst lika viktiga uppdraget för förskolan är att erbjuda en god omvårdnad, vilket är förutsättningen för barns lärande. För att förskolläraren ska kunna stimulera barnens lek och lärande krävs framförallt både professionell kunskap och mycket engagemang. För att detta ska bli möjligt krävs det mer och mycket kunskap kring barns behov. Förskollärarna kan hjälpa till och stötta det osynliga barnet genom att inspirera till olika lekar som barnet kan förstå samt uppmuntra barnet till att ta mer plats i lagom stora sammanhang enligt Broberg et al. (2012).

Folkman (1998) menar att om vårdnadshavare inte finns och kan ge barnen den uppmärksamheten de behöver så är det förskollärarens uppgift att ge barnen just den grundläggande upplevelsen. Folkman (1998) beskriver det som att barn har plus- och minuspoler och om minuspolerna är övervägande så vaknar barnets behov av försvar och deras överlevnadsstrategier drar igång. Barn med ett inåtgående beteende brottas med sin självbild på ett helt annat sätt än de barn som visar sina känslor. Lusten och förmågan att vilja utforska och förstå sig på sin omvärld är inte alltid självklar hos de inåtgående barnen. De inåtgående barnen är ibland inte ens medvetna om vad de vill, kan eller behöver enligt Folkman (1998). För att underlätta för dessa barnen kan förskollärare utöva en slags "mamning" som författaren kallar det (ibid). Detta innebär inte bara omsorg, kroppskontakt och beröring utan också uppmuntran för att våga, nästan som små knuffar för att hjälpa barnet att komma ut ur sin ängslan. Det första steget i detta är inte bara att ställa krav utan att verkligen bejaka det som barnet redan är. Barn måste få lov att kunna uttrycka sina känslor och behov genom att exempelvis gråta och skrika om de behöver det (ibid).

För att arbeta bort denna osäkerheten och inåtvändheten hos barnet måste förskolläraren enligt Folkman (1998) gå tillbaka i tiden, tillbaka i barnets utveckling. Förskolläraren måste börja på ruta noll och låta barnet använda sina händer, använda musik och försöka låta barnet få ensamtid med en förskollärare. Som förskollärare måste man hjälpa barnet med den mest grundläggande kärnsjälvskontakten enligt Folkman (1998) vilket är en grundläggande kontakt mellan vårdnadshavare och spädbarn när de turas om att göra miner åt varandra och härma detta. Förskollärare behöver hjälpa barnen att våga tro att de kan ta plats i situationer och i olika sorters relationer (ibid).

Sucuoğlu, Bakkaloğlu, Karasu, Demir och Akalın (2013), skriver i en studie som gjorts i Turkiet om hur förskollärare brister i sitt arbete när det kommer till inkludering av barnen i förskolan och hur deras kunskap inte är tillräcklig. Sucuoğlu et al. (2013) menar att deras undersökning visar på en stor brist hos förskollärare när det gäller deras kunskaper kring begreppet inkludering. Författarna menar att deras analys tydligt visade en negativ inställning till begreppet inkludering och menar att detta enbart handlar om att förskollärarna inte fått tillräcklig med kunskap inom detta område. Sucuoğlu et al (2013) tar även upp att förskollärarna ansåg att det är omöjligt att kunna tillämpa delaktighet och inkludering och därav kunna bemöta alla barn utifrån deras behov genom att bara ha tagit del av en kurs i specialpedagogik. Författarna menar att om lärarutbildningen förbättras genom en revidering av läraryrket kommer förskollärare kunna tillfredsställa och tillgodose behoven inom delaktighet och inkludering (ibid).

Vi upplevde att studien som är gjord i Turkiet kan vara intressant att ta del av även om lärarutbildningen förmodligen inte ser likadan ut som i Sverige. Vi ville ta reda på hur förskollärare i Turkiet tänker och resonerar kring begreppet delaktighet och inkludering och hur de tillämpar delaktighet och inkludering i verksamheten.

Karlsudd (2011) skriver om både positiv och negativ stämpling och hur detta kan påverka barn i skolmiljöer. Karlsudd (2011) frågar sig själv i sin rapport vilka signaler lärare och förskollärare sänder ut då de kan göra barnet till bärare av problemet, ett exempel kan vara att ett beteende hos ett barn ses som negativt eller avvikande och om förskollärarens signaler då visar detta läggs över på barnet istället. Författaren menar då att barnet präglas av detta i negativ mening, vilket kan leda till utanförskap och exkludering. Men barnet kan också på samma sätt präglas i positiv bemärkelse, vilket görs om de barn med svårigheter bemöts av personalen med delaktighet och betydelsefullhet (Karlsudd, 2011). På samma sätt som Melin (2013) belyser Karlsudd (2011) vilken av medvetna förskollärare för att kunna främja barns delaktighet och inkludering i förskolans verksamheter. Ett exempel på delaktighet kan vara att förskolläraren leder det osynliga barnet till lek med andra barn. På så sätt stärks barnets självförtroende som leder till att det osynliga barnet känner sig delaktig, trygg och uppmärksam. Delaktighet kan också handla om att förskollärare tar initiativ att erbjuda det osynliga barnet att hjälpa till med dukningen eller att följa med och hämta frukt, att få det osynliga barnet delaktig i olika sammanhang (ibid).

2.4 Sammanfattning

Folkman (1998) menar att osynliga barn lätt karakteriseras som inåtvända eller blyga genom att de visar en social tillbakadragenhet och lätt hämmat beteende och att osynliga barn ofta utvecklar olika inåtvända överlevnadsstrategier för att kunna skydda sig mot sin omgivning. Folkman (1998) menar också att för att dessa barn ska få chansen att kunna utveckla mer modererande strategier så behöver förskollärare vägleda och stötta dessa barnen genom ett väldigt ömsesidigt förhållningssätt. Förskollärarna behöver hjälpa barnen att öka deras tillit, stärka deras självkänsla samt hjälpa barnet att utveckla en känsla för ömsesidighet.

Osynliga barn står ofta utanför leken då de inte vågar ta för mycket plats eller ibland inte ens vågar ta kontakt med andra barn. De kan därför lätt uppfattas som ointresserade av interaktion med kamraterna och blir därmed lätt exkluderade ur gemenskapen. En anledning till osynliga barns utanförskap menar Folkman (1998) kan handla om att kamraterna uppfattar att dessa barn har ett lägre status och därför inte räknar med de barnen på samma sätt.

De osynliga barnen saknar oftast en förståelse för vem de är och börjar ibland tvivla över sin egen existens med frågor som "finns jag?" (Folkman, 1998). Men för att dessa barn då ska få en förståelse för att de faktiskt är någon och att de är betydelsefulla så behöver de bli uppmärksammade på sin existens, att de duger och är precis lika kompetenta som alla andra. Genom att förskollärare uppmärksammar detta så blir de osynliga barnen helt plötsligt synliga för sin omgivning och detta kan leda till att de osynliga barnen får en högre status och att de övriga barnen helt plötsligt börjar se dessa barn (Folkman & Svedin, 2003).

3. Metod

I detta avsnitt kommer vi att presentera vår metod för denna studie. I kapitlet beskriver vi val av metod, urval, genomförande och material samt bearbetning av material.

3.1 Val av metod

I vår studie undersöker vi förskollärares eventuella erfarenheter och uppfattningar av osynliga barn i förskolan och utifrån denna studies frågeställning och syfte har vi valt intervjuer som metod för insamling av det empiriska materialet. Alvehus (2019) menar att en intervju är en oundviklig metod för att kunna kartlägga hur människor tänker och känner i olika sammanhang.

Vi har valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer vilket enligt Alvehus (s. 81, 2019) “är en av de främsta och vanligaste metoderna för att komma åt personers subjektiva upplevelser och åsikter”. Det innebär att vi som intervjuare följer ett förberett formulär med endast ett fåtal öppna men breda frågor och centrerar samtalet kring dessa färdigställda frågor. Genom att ställa öppna frågor ges möjligheten till de intervjuade att utveckla sina åsikter mer utförligt där de kan utveckla sina tankar och strategier kring osynliga barn (Denscombe 2009). Detta bidrog till att ingen intervju var den andra lik och på så sätt gav intervjuerna väldigt intressanta och omfattande svar. Anledningen till att vi valde att använda oss av semistrukturerade intervjuer var för att vi ville att de tillfrågade skulle ges chansen till att svara fritt.

Enligt Larsen (2009) är en kvalitativ intervju motsatsen till en kvantitativ, en kvalitativ intervju underlättar för forskaren och dess möjligheter för att kunna vidareutveckla frågor, gå mer in på djupet samt för att kunna ställa följdfrågor på de svaren som upplevs som lite oklara för intervjuaren. Under de olika intervjuerna ställde vi följdfrågor och var noga med att låta förskollärarna beskriva olika händelser (som egentligen kanske inte var något svar på den direkta frågan) för att vi skulle kunna skapa en större förståelse för förskollärarnas upplevelser och uppfattningar. Vi tror att resultatet eventuellt hade blivit annorlunda om vi hade valt att använda oss av enkäter istället för intervjuer samt om vi valt att intervjua manliga förskollärare.

3.2 Urval

Vår studie grundar sig på enskilda intervjuer med fem verksamma förskollärare från två olika förskolor belägna i södra Sverige. Förskollärarna vi intervjuat är mellan 26–64 år gamla och har varit verksamma i förskolan mellan 2.5 och 41 år. Vi valde att utföra fem intervjuer då vi tyckte att det var en rimlig mängd deltagare för vår studies syfte. Vi har valt att utföra våra intervjuer med endast legitimerade förskollärare. Vi valde detta då vi ansåg att det var det mest relevanta i förhållande till vår utbildning, som är förskollärarytbildningen.

3.3 Genomförande och material

För att hitta förskollärare tog vi kontakt via telefon med en förskolechef inom en närliggande kommun och fick ett godkännande att komma och intervjua fem valda förskollärare. Vi bestämde tid och plats och innan varje intervju informerade vi personen om att det var frivilligt att delta, vår studies syfte, vad personens roll skulle vara samt även våra och vår handledarens kontaktuppgifter om personen hade några frågetecken.

Intervjuerna utfördes under förskollärarnas arbetstid och på deras arbetsplatser, själva intervjun utspelade sig i ett stängt rum där endast vi tillsammans med respondenten vistades utan störmoment från den pågående verksamheten. Intervjuerna utfördes enskilt och pågick i ungefär mellan 30–50 minuter. Förskollärarna blev tillfrågade om samtycke till ljudinspelning och blev informerade ännu en gång om att intervjun var frivillig och att den kunde avbrytas när som helst (Vetenskapsrådet, 2011). Vi valde att spela in intervjuerna som ljudfiler för att kunna gå tillbaka och lyssna på materialet upprepade gånger för att kunna få ett så tydligt resultat som möjligt utan missförstånd eller liknande. Till ljudinspelningarna använde vi oss av en ljudinspelningsapplikation. Kvale och Brinkmann (2009) menar att ljudinspelning ger intervjuaren en större frihet att koncentrera sig på att lyssna och prata än till exempel om det skulle föras anteckningar. Det ger också ett material som kan användas för upprepade lyssningar och mer korrekta citat. Bryman (2011) menar att en ljudinspelning ger ett mer rättvist och tydligt material. Materialet skyddas sedan enligt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2011), vilket innebär att det transkriberade och inspelade materialet endast får och kommer att användas av oss i samband med vår studie.

Efter att vi transkriberat materialet påbörjade vi vårt sökande efter relevant forskning samt litteratur som på olika sätt berör vårt valda ämne, osynliga barn i förskolan. Vi har valt att använda oss av nationell men också internationell forskning för att få ett så brett perspektiv som möjligt. I vår utformning av texten har vi tagit hänsyn till Vetenskapsrådets (2011) punkt om konfidentialitet, vilket innebär att informanternas identitet och integritet skyddas under hela processen och att deras namn aidentifieras genom att vi benämner de som “Förskollärare 1”, “Förskollärare 2”, “Förskollärare 3” och så vidare. Vi kommer endast att nämna deras titel, förskollärare.

3.4 Bearbetning av material

Vi satte oss ner efter varje avslutad intervju i ett avskilt rum för att transkribera vårt ljudmaterial till resultatavsnittet. Kvale och Brinkmann (2009) menar att genom transkriberingen görs materialet om från talspråk till skriftspråk. Efter transkriberingen valde vi att ta bort det som var irrelevant för vår studies syfte och gjorde därmed en bortsortering (Bryman, 2011).

Genom att förstärka vårt resultat i undersökningen sökte vi användbara citat som vi använde oss av. Sedan gick vi igenom våra transkriptioner för att få en bättre syn över informanternas svar. För att på ett tydligare sätt urskilja de som svarat snarlikt. Därefter började vi med att skriva en sammanfattning. Med en utgångspunkt utifrån våra intervjufrågor och våra centrala begrepp valde vi att strukturera upp intervjuerna i olika teman för att få en tydligare översikt. I vårt resultatavsnitt har vi därför valt att presentera det materialet som varit relevant från intervjuerna utifrån de teman vi valt, vilka är förskollärares uppfattning, förskollärares betydelse samt vårdnadshavare. I resultatanalysen tolkar vi vårt resultat med hjälp utav våra centrala begrepp som vårt analytiska verktyg vilka är självkänsla, inkludering och delaktighet, samt förskollärares kunskap och bemötande.

4. Resultat

Utifrån vårt syfte att undersöka förskollärares syn på osynliga barn i förskolan samt belysa hur förskollärare arbetar för att synliggöra och inkluderar dessa barn i verksamheten kommer vi att tolka och analysera våra intervjuer och koppla vår tolkning till de centrala begrepp vi har valt. Vi har kategoriserat vårt material i tre teman: förskollärares uppfattning, förskollärares betydelse samt vårdnadshavare.

4.1 Förskollärares uppfattning

“Jag har mött barn som inte vågar ta plats i en barngrupp och man försöker peppa dem på att våga prata inför grupp, det är väldigt vanligt tror jag att det är nåt barn som är eller inte vågar och känner sig lite blyg. Osynliga barn för mig är de som inte vågar ta någon plats, det är de som alltid hamnar i skymundan” (förskollärare 2).

De fem förskollärare som vi intervjuat anser alla att det finns osynliga barn inom deras verksamheter och de alla har stött på det fenomenet. En förskollärare menar att det kan finnas fler anledningar till varför barnet är osynligt. Det kan bero på att barnet kanske inte mår bra av någon anledning eller har olika svårigheter som kan hindrar barnet. En förskollärare berättar också att hennes uppfattning är att i vissa fall har de osynliga barnen vågat ta mer plats när det varit själva i ett rum utan en vuxen med i bilden. Majoriteten av förskollärarna berättar att det finns de (osynliga barnen) som behöver avvakta och se vad som pågår i verksamheten innan de vågar vara med.

4.1.1 Olika personligheter

“Det finns de barn som tar mycket större plats bland vuxna och i en barngrupp och så finns det de som tar mindre plats. Det är personligheten att man är lite mer “laid back” (avslappnad) och håller sig i bakgrunden“ (Förskollärare 4).

Två av förskollärarna menar att alla barn är olika som individer och att på grund av det har olika personligheter. De flesta förskollärare var väldigt överens om att blyghet är den största anledningen till barns osynlighet. Zimbardo och Radl (1982) menar att det finns två olika typer av blyghet. Situationsbetingad blyghet och kronisk blyghet. Situationsbetingad blyghet menas med att barnet reagerar blygt i oönskade situationer medan kronisk blyghet innebär att barnet är blygt redan från början i sin personlighet. Vilket är precis vad en av förskollärarna belyser när hon berättar att det finns barn som bara är tillbakadragna i sin personlighet och att de helt enkelt inte vill stå i centrum. De har inte samma behov av att få all uppmärksamhet och att osynligheten inte alltid behöver vara ofrivillig, vissa barn är helt enkelt nöjda med att bara vara med. En av de andra förskollärarna menar att det kan vara genetiskt att vara ett introvert barn. Att det finns både de som är extroverta och de som är introverta. Att både arv och miljö spelar stor roll. Fyra av fem förskollärare var överens om att en av anledningarna kan vara personligheten som kan ligga bakom det osynliga barnet. En förskollärare berättar att det finns barn som är lite mer försiktiga och tillbakadragna men att det även finns barn som tycker om att gå och leka för sig själva. Det är något som man får respektera och ta hänsyn till genom att sätta sig bredvid och visa att man uppmärksammat det osynliga barnet.

En förskollärare berättar glatt hur hon själv kommer från en familj där mamman och pappan inte alls är tillbakadragna men att hon själv upplever det väldigt jobbigt att prata inför en större grupp. Hon fortsätter att berätta att hon starkt tror på att mycket handlar om personligheten och hur individen är. Hon säger att alla barn är olika och att vissa barn tar med sig "personligheten" som dem har hemma till förskolan.

4.1.2 Olika svårigheter

“Alla barn är inte likadana. Personligheten kan även komma hemifrån från föräldrarna. Vissa barn kan ju blir nedtrampade på hemma. De kanske tar inte lika mycket plats hemma om de har äldre syskon till exempel. (Förskollärare 2).

Förskolläraren berättar vidare det hon bevittnat på förskolan om det osynliga barnet som inte vågade ta plats hemma. Det kan vara så att de till exempel har äldre syskon som inte ger det

osynliga barnet möjlighet att ta plats och då är det lätt att en sån sak följer med vilket leder till att barnet inte vågar ta plats på förskolan heller och lätt hamnar i skymundan som det osynliga barnet. Johnson (2003) definierar självkänsla som ett begrepp som handlar om hur vi ser på oss själva, hur vi värdesätter vår självbild. Författaren anser att självkänsla är en oerhört viktig faktor och beskriver begreppet som en bekräftelse.

Folkman (1998) menar att osynliga barn lätt karaktäriseras som antingen blyga eller inåtvända genom att de visar en social tillbakadragenhet. Förskolläraren vi intervjuade menar också att alla barn kanske inte trivs i stora barngrupper och att det kan vara en anledning till varför barn blir osynliga. Förskolläraren menade att osynligheten oftast grundar sig i otrygghet eller dålig självkänsla. Förskollärarna var eniga om att barns osynlighet handlar främst om att barnen drar sig undan de sociala sammanhangen och att det finns mängder med orsaker till varför barn blir osynliga. En annan förskollärare menar att det kan handla om att barnet inte är van vid att stå i centrum eller inte får ta plats hemma och därför vet inte det osynliga barnet hur den ska ta plats i förskolan. Att det kan hända mycket hemma hos barnet som sedan inte visas på förskolan och som gör så att barnet blir introvert eller osynlig.

4.2 Förskollärarens betydelse

“Barnet kanske kan känna sig lite osäker i en stor grupp och då är det vårt jobb att hjälpa dom på olika sätt och sen försöker vi ge alla barn lika mycket av den omsorg och närhet som barn behöver. De är ju här långa dagar så är det ett barn som ibland behöver sitta i knät så får man ibland lägga undan sina saker och mysa med det barnet en stund. Det är viktigt att vi visar att vi är tillgängliga för dom. Att man visar att man är närvarande och att man uppmärksammat dom”
(Förskollärare 5).

När vi har gått tillbaka och läst igenom intervjuerna så har alla förskollärare varit eniga om hur viktig deras roll som förskollärare är när det kommer till det osynliga barnets lärande och utveckling. Två av förskollärarna berättar väldigt liknande om hur viktigt det är att de ger alla barnen uppmärksamhet och trygghet för att de ska våga vara sig själva och våga mer även i de

större grupperna. Förskollärarens betydelse har en stor påverkan i detta sammanhang. En annan förskollärare berättar hur de i arbetslaget har jobbat med ett barn som inte alls har velat kommunicera med andra barn. Hur de genom att arbeta med det osynliga barnet har visat stor skillnad på det osynliga barnets utveckling och lärande. Hon berättar hur barnet har börjat prata och vågar vara mer i stora grupper. Enligt Broberg et al. (2012) ska förskollärare se till att inspirera det osynliga barnet genom lek och uppmuntra till att ta plats i lagom stora sammanhang. Förskolläraren berättar även att de har fått dela gruppen i mindre grupper för att hjälpa detta osynliga barnet vilket har lett till en positiv utveckling. Folkman & Svedin (2003) menar att genom att bara förskolläraren uppmärksammar de osynliga barnen så blir de automatiskt lite mer synliga för sin omgivning och att detta kan leda till att de osynliga barnen får en högre status och därmed blir mer synliga för de övriga barnen.

4.2.1 Observera och dokumentera

“Vi har ju vår bilddokumentation som är till stort stöd. För där ser man ju när man själv är aktiv och försöker inspirera en grupp barn. Då ser man de barnen som finns i periferin men som kanske inte riktigt är med. Då är det lättare att se de barnen som inte riktigt är delaktiga” (Förskollärare 5).

En av förskollärarna berättar hur de inkluderar och synliggör det osynliga barnet genom att ta stöd av bland annat bilddokumentation. Hon berättar hur de med hjälp av dokumentationen ser på ett tydligare sätt vilka barn som ofta är med på bild och de osynliga barn som inte alls kommer med. Detta tas upp i arbetslaget och på så sätt hjälps de åt att lyfta det osynliga barnet genom att inkludera det mer och göra det delaktigt. Hon säger att genom att sätta fokus på ett barn så öppnar man ögonen för att se på ett annat sätt. Förskolläraren belyser även hur viktigt det är att alla i arbetslaget är med och delar sin kunskap med varandra. För att kunna ge så bra förutsättningar som möjligt för barnen. Öhman (2009) anser att förskollärare har en stor betydelse för barnens lärande.

4.2.2 Ge trygghet och uppmärksamhet

“Jag försöker att tänka varje dag jag går ifrån jobbet. Har jag hunnit se alla barn? Har jag hunnit vara med alla barn? Och ibland är det någon man har missat, för det är väldigt lätt. De utmanande är ju de barnen som inte gör så mycket väsen ifrån sig men som oftast vad jag upplever har samma behov som alla andra. Så där försöker jag att se barnen genom att gå igenom i mitt huvud. Jag försöker också uppmärksamma de barnen som behöver mer stöd och som är lite mer tillbakadragna” (Förskollärare 3).

Alla förskollärare nämner att de arbetar aktivt varje dag med att se varje barn. De är också alla överens om att det finns för lite tid tillägnat till just dessa barn. Men att de försöker hjälpa och se alla barn. En av förskollärarna sa “det är min uppgift att kunna bemöta varje individ utifrån just deras behov”. En annan förskollärare berättade att hon hela tiden försöker tänka vilka barn hon har uppmärksammat under dagen, att hon försöker att kommunicera med sina kollegor och tillsammans försöker synliggöra alla barnen. Men att hon vet om att det ibland fallerar och att det oftast finns de barn som kommer lite i skymundan. En tredje förskollärare berättade att hon bemöter barnen på olika sätt beroende på vad hon haft för kunskap och möjligheter i sitt arbetslag just då.

En förskollärare lyfter hur det osynliga barnet behöver stöttning och trygghet av en vuxen för att våga vara med och delta. Och att det är vi förskollärare som har den uppgiften att leda barnet in i lekar, inkludera barnet, ge barnet möjligheter så att det osynliga barnet känner sig delaktig och vill delta i sociala samspelet med andra barn.

En annan förskollärare berättar hur de inkluderar det osynliga barnet genom att bjuda med barnet så det kan få hjälpa till med olika uppgifter som att hämta olika saker eller hjälpa till med dukningen. Hon berättar att alla förskollärare på hennes avdelning jobbar på detta sättet. Det förskolläraren berättar för oss kan vara ett exempel på vad Broberg et al. (2012) menar med ”säker hamn” och en ”trygg bas” vilket skulle hjälpa barnet att få större chans att våga utforska och höja sitt värde. Hon menar att eftersom det finns barn som tar mer plats som hörs och syns lite mer och

som alltid erbjuder sig först och då är det lätt att glömma det osynliga barnet. Men att vuxna bör vara tydliga för att inkludera det osynliga barnet genom att säga nej idag är det Kalles tur. Nu är det han som får hjälper mig. Förskolläraren säger att deras erfarenhet är att de bara fått positiv respons genom att inkludera barnet till olika aktiviteter och att det är så de jobbar med barn som de upplever är utanför eller det osynliga barnet.

4.2.3 Aktiviteter

“Jag bemöter dem utifrån deras förmåga hela tiden. Vill de inte vara med i olika aktiviteter så behöver de inte vara det. Det finns ju de som observerar och då ska de få lov att göra det. Observera alltså. Jag går in och bemöter genom att kanske leda de in i olika lekar och aktiviteter så att de ska känna att de inte är så osynliga” (Förskollärare 1).

En av förskollärarna berättar hur hon hjälper det osynliga barnet genom ett bemötande som leder till att främja barnet in i de olika lekar och aktiviteter. Hon berättar vidare att det är via uppmärksamheten barnet får som gör att det osynliga barnet känner sig mindre osynligt.

Alla förskollärare har på ett eller annat sätt bekräftat och berättat hur viktigt det är att skapa förutsättningar för det osynliga barnet i form av gemensamma lekar i barngruppen och att inkludera barnet i andra sammanhang. Att synliggöra det osynliga barnet i verksamheten och uppmärksamma det i arbetslaget. Öhman (2009) menar att det är genom leken som barnen lär sig om både sig själva, om andra och om själva leken i sig. Det är genom leken som barnen lär sig hur världen fungerar och det är också genom leken som de lär sig lekens olika regler. En förskollärare berättar att det handlar om att skapa förutsättningar så att det osynliga barnet kan ta del av ett lärande. Det handlar inte om att “våga” eller att “säga någonting”. Det handlar om att lyfta det osynliga barnet med trygghet och utmaningar (ibid).

“Det här med att de osynliga barnen inte riktigt syns för resten av barngruppen, då går jag in och bemöter genom att leda de in och hjälper de in i olika lekar och aktiviteter så att de ska känna att de inte är så osynliga. Det handlar ju helt och

hållet om hur man leder in dem i aktiviteterna och in i barngruppen, att man hjälper till och bjuder in till leken” (Förskollärare 1).

De fyra förskollärare delar samma uppfattning om vilken viktig betydelse förskollärare har att se till att hjälpa det osynliga barnet in i de olika aktiviteter och lekar. Alla förskollärare anser att närvarande förskollärare som bekräftar det osynliga barnets behov gör det genom att vara lyhörd, tillgänglig och utmana barnet på deras nivå vilket i sin tur stärker barnets självkänsla och de vågar mer. Förskollärarna var eniga om att förskollärare inte får tvinga fram kompetens hos det osynliga barnet istället ska varje individ betraktas som sin egen person och de får möta det osynliga barnet utifrån deras förutsättningar för att kunna utmana vidare. Broberg et al. (2012) nämner vilken betydelse en närvarande förskollärare har gentemot det osynliga barnet. Det är genom en närvarande förskollärare som barnet känner sig bekräftade och uppmärksammad.

4.2.4 Vårdnadshavare

“Att vi lättare ska kunna kommunicera med vårdnadshavarna utan att det blir ett missförstånd, att vi ska känna ett förtroende för varandra. Vi vill att vårdnadshavarna ska berätta hur barnet har det. Vad de har för regler och hur de beter sig i olika situationer. Och sen vi vill berätta hur vi har det, hur vi agerar och vad vi har för regler. Vi tycker det är viktigt att ha en god relation med föräldrarna sen fungerar det inte alltid av olika anledningar” (Förskollärare 5).

En förskollärare berättar att en väldigt viktig sak för de är att ha en god relation med barnens vårdnadshavare. Att ha en öppen dialog om hur barnet är och agerar hemma samt på förskolan. Detta för att kunna lyfta olika saker som känns jobbiga eller positiva och tillsammans hitta en lösning som känns och fungerar bäst för just deras barn. Hon betonar också att bara för att de är förskollärare så vet de inte alltid bäst utan att det alltid är vårdnadshavaren som känner sitt barn bäst och därför vill just denna förskolläraren att om det uppstår en situation att de tillsammans ska kunna hitta en lösning som fungerar bäst för det berörda barnet. Folkman (1998) anser att samspelet mellan vårdnadshavare och förskollärare är en central del och menar att när vårdnadshavare inte finns och kan ge barnet den uppmärksamheten så är det förskollärarens ansvar att tillgodose detta.

4.3 Sammanfattande kommentarer

I vårt resultat framgår det tydligt att alla förskollärarna någon gång under sin tid på förskolan stött på osynliga barn. Större delen av förskollärarna vi intervjuade ansåg att de kommer i kontakt dagligen med osynliga barn medan det fanns någon som menar på att det inte förekommer särskilt ofta i deras barngrupper. När de olika förskollärare förklarar vad osynliga barn är för dem så skiljer beskrivningarna sig lite åt men att alla tänker att det kan bero på otrygghet, låg självkänsla eller blyghet. De är också överens om att osynliga barn handlar till största delen om att barnen drar sig undan från de olika sociala sammanhangen på förskolan. Öhman (2009) menar att lärandet är relationellt vilket betyder att lärandet sker i olika sociala sammanhang i samspel med varandra.

Våra resultat visar också att det viktigaste förskollärarna kan göra för de osynliga barnen är att synliggöra och uppmärksamma dem i barngruppen. Det är förskollärarna som skapar möjligheterna och förutsättningarna för barnen. Genom intervjuerna är det tydligt att förskollärare är eniga om att det är genom deras förhållningssätt mot de osynliga barnen som är avgörande för om de ska förbli osynliga eller om de ska bli synliga. Enligt läroplanen (*Lpfö 18*) är det ytterst viktigt att förskollärare uppmärksammar, ge ledning och stimulans till alla barn samt särskilt stöd till de barnet som av olika skäl behöver det i sin utveckling och i verksamheten. Att ge varje barn goda förutsättningar att bygga upp tillitsfulla relationer så att barnet kan känna sig trygg i barngruppen.

5. Diskussion

I detta avsnitt kommer vi att diskutera studiens resultat i förhållande till vårt syfte och tidigare forskning och lägga till våra egna reflektioner. En metoddiskussion kommer även att framföras där vi kommer att resonera kring våra val. Slutligen kommer vi att ge förslag på vidare forskning inom området.

5.1 Förskollärarnas uppfattningar om osynliga barn

I vårt resultat kan vi tydligt se att förskollärarnas uppfattningar och åsikter skilde sig åt när de talade om de osynliga barnen. Förskollärarna hade delade åsikter om osynliga barn var vanligt eller ovanligt och om dessa barn är i behov utav särskilt stöd. Det fanns även delade åsikter om vad som kan ligga bakom osynligheten. Anledningen till att förskollärarnas uppfattningar varierade så pass mycket kan dels bero på en kunskapsbrist, att fenomenet inte har en specifik begreppsförklaring eller att förskollärarna har olika erfarenheter och jobbat olika länge inom verksamheten. En sak de var överens om var att alla någon gång stött på osynliga barn och att ett osynligt barn är någon som drar sig undan de sociala sammanhangen i förskolan på grund av att de på något sätt inte vågar ta plats genom att synas eller höras. Öhman (2009) menar att lärandet är relationellt då lärandet sker i samspel med andra, vilket innebär att detta tillbakadragandet håller tillbaka barnen i deras utveckling.

Utifrån våra resultat kan vi på så sätt förknippa osynlighet med egenskaperna otrygghet, låg självkänsla och blyghet. Detta är alla egenskaper som på olika sätt hindrar barnen från att ta plats och för att kunna vara en del av de olika sociala situationerna som uppstår på förskolan. Alla fem förskollärare var väldigt överens om att det finns för lite tid att ägna till just de osynliga barnen och att de därför väldigt ofta lätt "hamnar mellan stolarna" som en av förskollärarna uttryckte det.

Zimbardo och Radl (1982) har gjort olika studier kring bland annat blyghet och menar att anledningen till varför blyga barn drar sig undan de olika sociala sammanhangen är på grund av en ängsla och oror för att eventuellt bli negativt bedömda av sin omgivning. Fortsättningsvis menar Folkman (1998) att barn med en låg självkänsla ofta tvivlar på sin egna existens vilket kan hämma barnets olika förmågor till att leka med andra barn. Detta hindrar sedan barnet från att kunna ingå

i samspel med andra barn och kan därmed komma att påverka barnets utveckling. Alla förskollärarna var överens om att de inte ville att barnen skulle vara otrygga på deras förskola och att de alla dagligen försöker jobba mot det (ibid). Barn som förblir otrygga på förskolan får inte samma förutsättningar för att kunna utforska verksamheten och får därmed inte samma sorts möjlighet till att utforska och uppleva de olika miljöerna eller kunna få vara med om de olika aktiviteterna som erbjuds för att utmana sitt lärande. Därför blir förskollärarnas förståelse för dessa barn väldigt betydelsefulla för att kunna hjälpa till att synliggöra och inkludera de osynliga barnen och därmed också främja deras utveckling på ett så bra sätt som möjligt (ibid).

5.2 Hur förskollärare inkluderar och synliggör osynliga barn

Det handlar om att ge det osynliga barnet förutsättningar så att de kan inkluderas och synliggöras i den verksamheten som sker på förskolan. För att det osynliga barnet ska få möjlighet till detta krävs det som resultatet visat att förskollärare ger dem trygghet, bekräftar det osynliga barnet, uppmärksammar det osynliga barnet och ger stöd i form av en trygg bas så att det osynliga barnet kan känna att den vågar utforska. Broberg et al. (2012) menar att förskollärare ska vara en trygg hamn för det osynliga barnet. Melin (2013) menar också att det handlar om att det är vilken syn förskollärare har på sig själva som avgör barnets möjlighet till delaktighet. Både Broberg et al. (2012) och Melin (2013) är väldigt eniga om att det stora ansvaret ligger på förskollärarna.

Resultatet visar att förskollärare tycker det är en utmaning att hinna uppmärksamma varje enskilt barn. Resultatet visar hur förskollärare anser att det ofta är det barnet som syns och hörs mest som drar iväg deras uppmärksamhet och bekräftelse. Folkman och Svedin (2003) menar att det är enormt viktigt att lyfta det osynliga barnet genom att hela tiden ge det uppmärksamhet och belysa det osynliga barnet. En av anledningarna till att det osynliga barnet blir mer osynliga eller inte vågar ta plats är för stora barngrupper. Resultatet visar även att förskollärarna försöker åtgärda detta genom att dela in det osynliga barnet i mindre grupper. Och på så sätt menar förskollärarna att detta lett till en mycket positiv lösning och utveckling. De har tydligt märkt av en stor skillnad nu kan de till exempel uppmärksamma det osynliga barnet mer och det osynliga barnet vågar ta mer plats i den lilla barngruppen.

I en studie lyfter Sucuoğlu et al. (2013) svårigheterna med att kunna inkludera och göra alla barn delaktiga utifrån barnets förutsättningar. Det framkommer i vårt resultat att förskollärare anser det vara en viktig uppgift att leda det osynliga barnet in i lekar samt att ge det osynliga barnet möjlighet att kunna känna att sig delaktig i olika sociala sammanhang med andra barn. Resultatet visade även på att det är viktigt att inte tvinga på det osynliga barnet något som barnet känner sig obekvämt att göra. Ett osynligt barn kan vara rädd för att misslyckas och vara blyg. Det är något som förskollärare bör ta hänsyn till och respektera. Enligt Folkman (1998) borde barnet bemötas på ett respektfullt sätt och förskolläraren ska acceptera och arbeta kring att få det osynliga barnet tryggt utan press och tvång.

Något som vi har upptäckt är att de fem förskollärare som vi intervjuat inte alls har lyft hur de hjälper de osynliga barnen att visa sina känslor. Att våga visa sina känslor kan förknippas med trygghet. Att våga vara glad, ledsen och att våga be om hjälp. Det är viktigt att prata om känslor tillsammans med barnen för barn visar känslor på olika sätt och detta kan förskollärare lyfta tillsammans med barnen. Enligt Folkman (1998) behöver det enskilda barnet få sina känslor tillgodosedda, både de barn som väljer att visa sina känslor utåt och de barn som väljer att inte visa känslor utåt. Det ska vara på samma villkor och alla ska få samma uppmärksamhet från förskollärarna. När vi gått igenom intervjumaterialet kunde vi heller inte se en enda kommentar om att det inte endast handlar om att få med barnen i den befintliga verksamheten utan att det också handlar om att fördjupa sig i det enskilda barnet och verkligen försöka skapa förtroende och en bra relation. Genom vårt resultat så framkommer det tydligt att förskollärarna inte reflekterar så mycket över vad det är de gör och varför de gör så. Vi anser att förskolan möjligtvis inte alltid är den bästa platsen för dessa osynliga barn och att den kanske inte passar för alla, men att genom att vara där kan de få en bra social grund för framtiden genom läroplanen för förskolan (*Lpfö 18*).

5.3 Metoddiskussion

Enligt Vetenskapsrådet (2011) är valet av metod en väldigt avgörande och viktig del för att få fram ett resultat och vi valde i vår studie att använda oss av enskilda intervjuer för insamlingen av vårt empiriska material. Vetenskapsrådet (2011) rekommenderar alla att medvetet reflektera över olika sorters alternativ, vilket vi gjorde. Vi övervägde att använda oss av observation som metod. Detta på grund av att vi som forskare då hade kunnat undersöka människors beteenden direkt utan att

behöva skicka ut enkäter eller förlita oss på vad som sades i till exempel en intervju (Bryman, 2011). Men vi kände snabbt att det inte var något för oss då vi som utomstående inte kan kategorisera enskilda barn som osynliga. Vi funderade på att skicka ut enkäter men kom ganska snabbt fram till att om vi gjorde det så fanns det ingen möjlighet till att kunna ställa följdfrågor och få svar på möjliga otydligheter. Vi funderade även på att observera några olika förskollärare som ett komplement till intervjuerna men på grund av rådande omständigheter som Covid-19 pandemin och utifrån vår egna bedömning så ansåg vi att en observation inte hade varit den mest optimala för att kunna få svar på våra frågeställningar. I efterhand är vi väldigt nöjda över vårt val av metod. Vi valde som vi tidigare nämnt att intervjua fem förskollärare. Om vi hade fått göra om vår studie hade vi eventuellt valt att intervjua några fler men för denna studiens syfte tycker vi att vi fått fram det vi var ute efter.

När vi uteslutit observationer och enkäter valde vi mellan att utföra våra intervjuer i form av gruppintervjuer eller enskilda intervjuer. Kvale och Brinkmann (2009) menar att en gruppintervju ofta ger väldigt livliga diskussioner men även mer spontana och emotionella svar vilket kan vara en fördel. Men det kan också upplevas som mer kaotiskt eftersom intervjuaren lätt kan tappa kontrollen över intervjun samt respondenterna kan lätt bli påverkade av varandra och därmed inte våga dela med sig av sina tankar eller åsikter som kanske inte stämmer överens med sina kollegors. Därför valde vi att endast använda oss av enskilda intervjuer då det trots allt var de enskilda förskollärarnas synpunkter och uppfattningar vi ville åt. Vi är väldigt nöjda med att vi valde enskilda intervjuer då vi upplevde de som väldigt givande, lugna och trevliga. Men om det var det bästa alternativet kan vi inte svara på då vi endast testat att göra enskilda intervjuer. Genom en gruppintervju hade vi kanske fått fram ett helt annorlunda resultat. Under våra intervjuer hade vi med ett förberett formulär med sex stycken väl valda frågor och vi är väldigt nöjda över dem. Vi tyckte att mängden frågor var bra och vi kände att vi fick svar på det vi hade förväntat oss genom de frågorna vi ställde.

5.4 Slutsats

Syftet med denna studie var att undersöka förskollärares syn på osynliga barn i förskolan samt belysa hur förskollärare arbetar för att synliggöra och inkluderar dessa barn i verksamheten. Resultatet av vår undersökning visar att det osynliga barnet är i behov av trygghet, uppmärksamhet

och bekräftelse. Det framkommer att det osynliga barnet behöver en trygg bas för att få sina behov tillgodosedda och det är förskollärarnas uppdrag att möjliggöra detta (Broberg et al. 2012). Det framkommer också väldigt tydligt att en trygg anknytning är huvudnyckeln i denna studien. Det ligger i förskollärarnas uppdrag att få det osynliga barnet till att våga ta mer plats och bli synlig. Vilken uppfattning och förhållningssätt förskollärarna har om detta fenomen har en väsentlig betydelse för det osynliga barnets framtida utveckling och självkänsla. Likaså framkommer det i vår studie hur viktig inkludering och delaktighet är, vilken påverkan det har gentemot det osynliga barnet. Hur förskollärare bör anpassa verksamheten efter varje barns behov för att inkludera det osynliga barnet.

Folkman (1998) menar att för att kunna arbeta bort den osäkerheten och inåtvändheten hos de osynliga barnen så måste förskolläraren gå tillbaka i barnets utveckling. Börja på ruta noll och få barnet att börja använda sina händer, använda musik och ge barnet mer ensamtid med en förskollärare vilket inte en enda av förskollärarna tar upp i våra intervjuer. Förskollärarna tar alla upp att det är viktigt att ge de osynliga barnen plats och inte tvinga de till att göra något de inte vill men inte en enda pratar om den grundläggande kärnsjälvkontakten som Folkman (1998) menar är den mest grundläggande kontakten mellan vårdnadshavare och spädbarn. Det var en förskollärare som pratade om att barn ibland behöver sitta en stund i knät för att sedan kunna leka själv. Vi upplever att förskollärare idag inte har tillräckligt med kunskap om det osynliga barnet och därmed inte vet exakt hur de ska hantera de olika situationerna eller har tiden och resurserna till det. Vi tror att förskollärarna gör så gott de kan med den kunskapen de har men att tiden och kunskapen inte alltid räcker till. Det kan också finnas andra faktorer som spelar in såsom stora barngrupper, annan personal, vårdnadshavare, ledning etc.

Resultatet visar även att stora barngrupper verkar utgöra ett problem på förskolor för de barn som inte tar plats. Förskollärarna anser att det är en utmaning att kunna se det osynliga barnet. Men genom att dela in barngruppen i mindre grupper kan förskollärarna enklare uppmärksamma och tillgodose det osynliga barnets behov. Vi har fått en djupare förståelse hur förskollärarna tänker och arbetar kring det osynliga barnet.

Genom vårt resultat har vi fått fram att förskollärarna anser att föräldrasamverkan är en central del i barnens verksamhet. Förskolan är en plats för mötet mellan barn, deras vårdnadshavare och förskollärare. Därför är det ytterst viktigt att skapa en bra relation med barnets vårdnadshavare. På så sätt är det lättare för förskollärare att lyfta de positiva och negativa sakerna utan att det kan leda till missförstånd. Föräldrasamverkan bör ligga som en grund för en ökad förståelse och gott klimat gentemot varandra. Folkman (1998) menar att det ligger i förskollärarens ansvar att ge barnen en grundläggande upplevelse och uppmärksamhet om vårdnadshavarna inte finns närvarande.

5.5 Vidare forskning

Denna studie har framför allt varit inriktad på förskollärarnas olika uppfattningar om osynliga barn och hur de väljer att inkludera och synliggöra dem i förskolans verksamhet. Som fortsatt forskning hade det varit intressant att utföra en liknande studie fast i större utsträckning. Till exempel om det finns någon skillnad i osynligheten mellan flickor och pojkar eller om det har någon betydelse om det är en manlig eller kvinnlig förskollärare i barngruppen. Intervjua vårdnadshavare och få med deras syn och tankar är också av intresse, men också framförallt intervjua fler förskollärare för att få en större utsträckning på studien.

Referenslista

Alvehus, Johan (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Apter, Terri (1997). *Det trygga barnet*. Stockholm: Cordia

Broberg, Malin, Hagström, Birthe & Broberg, Anders (2012). *Anknytning i förskolan: vikten av trygghet för lek och lärande*. 1. uppl. Stockholm: Natur & Kultur

Brodin, Marianne & Hylander, Ingrid (1998). *Att bli sig själv: Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Coplan, R. J., Prakash, K., O'Neil, K., & Armer, M. (2004). Do You "Want" to Play? Distinguishing between Conflicted Shyness and Social Disinterest in Early Childhood. *Developmental Psychology*. 40(2), 244-258.

Coplan, R. J., Schneider, B. H., Matheson, A., & Graham, A. (2010). "Play Skills" for Shy Children: Development of a "Social Skills Facilitated Play" - Early Intervention Program for Extremely Inhibited Preschoolers. *Infant And Child Development*. 19(3), 223–237.

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Folkman, M. (1998). *Utagerande och inåtvända barn: det pedagogiska samspelets möjligheter i förskolan*. (1. uppl.) Stockholm: Runa.

Folkman, M. & Svedin, E. (2003). *Barn som inte leker: från ensamhet till social lek i förskolan*. (1. uppl.) Stockholm: Runa.

Haug, Peder, Egelund, Niels & Persson, Bengt (2006). *Inkluderande pedagogik i skandinaviskt perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Johnson, M. (2003). *Självkänsla och anpassning*. Lund: Studentlitteratur

Karlsudd, Peter (2011). *Sortering och diskriminering eller inkludering*. Växjö: Linneuniversitetet.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Larsen, Ann Kristin (2009). *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerup

Melin, Eva (2013). *Social delaktighet i teori och praktik - om barns sociala delaktighet i förskolans verksamhet*. Stockholm: Stockholms universitet.

Sucuoğlu, Bülbün, Bakkaloğlu, Hatice, Karasu, Fadime, Demir, Şeyma & Akalin, Selma (2013). Inclusive Preschool Teachers: Their Attitudes and Knowledge about Inclusion, *International journal of early childhood special education*. 5(2), 107-128.

Svirsky, L., Thulin, U. & Öst, L. (2006). *Mer än blyg: om social ängslighet hos barn och ungdomar*. Stockholm: Cura.

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wahlström, Gunilla O. (1996 [1993]). *Gruppen som grogrund: en arbetsmetod som utvecklar*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Zimbardo, P.G. & Radl, S. (1982). *Det blyga barnet: att förebygga och betvinga blyghet hos barn och ungdom: [en handbok för föräldrar och lärare]*. (1. uppl.) Stockholm: Liber Förlag.

Öhman, M. (2009). *Hissad och dissad: om relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber.

- Ålder:
  - Antal år inom förskolan:
  - Examensår:
-

1. Har du någonsin upplevt eller mött osynliga barn under din verksamma tid som förskollärare? Om ja, hur bemötte du dem? Om nej, tror du att det fenomenet existerar på förskolor runt om i Sverige?
2. Vårt fokus är på de osynliga barnen, de som av olika anledningar inte tar lika mycket plats i barngruppen, vad har du för tanke om de osynliga barnen? & vad innebär osynliga barn för dig?
3. Vad tror du att barns osynlighet kan bero på?
4. Hur tycker du förskollärare kan synliggöra och inkludera osynliga barn i förskolan?
5. Anser du att osynliga barn är i behov av särskilt stöd? Om ja, hur kan förskollärare ge de osynliga barnen stöd? Om nej, varför inte?
6. Vad tänker du om de utåtagerande barnens behov kontra de osynliga barnens behov? Ger förskolans verksamhet förskollärare möjlighet att ge alla barn samma stöd och omsorg?